

Відділ рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка. – Ф.150. – Од.зб.2.; Тулуб 1973: Тулуб З. Людолови: Історичний роман: В 2-х т. – Сімферополь: Таврія, 1973.

Коврігіна Л. «Людоловы» Зинаиды Тулуб. Новаторские черты романа.

В статье рассматриваются новаторские черты исторического романа «Людоловы», выясняются достижения З.Тулуб в жанре художественно-исторической разновидности исторической прозы. Автор статьи утверждает, что на творчество писательницы имела влияние классическая историческая романистика XIX ст. и идеологический фактор коммунистической системы. Новаторство представлено на проблемном, поетикальном и содержательном уровнях.

Ключевые слова: исторический роман, жанр, новаторство.

Юлія Мендель, асп. (Київ)

ББК 83.3 (4Укр)

УДК 82-312.1.

Натурфілософські образи поетичної збірки В. Затулівітра «Пам'ять глини» крізь релігійні та етнологічні уявлення

Натурфілософська образність збірки «Пам'ять глини» сконцентрована на зоо- та ботаноморфних метафоричних згуяченнях. Символи флори та фауни, що використовує В. Затулівітер, мають давнє релігійне чи етнологічне коріння. За законами натурфілософії, образи природи складають міфологічну картину світобудови, де людина невіддільна від природи і де постає чітка картина циклічності часу, традиційної змінності.

Ключові слова: натурфілософія, міфологізм, зоо- та ботаноморфна метафора, циклічність, Божественна Жінка.

Nature philosophical imagery of the poem collection «Memory of clay» is concentrated in zoo- and botanomorph symphysis. Flora and fauna symbols have long-standing roots. By the laws of nature philosophy nature images build mythological conception world construction, where a person and the nature are inseparable and the time is cyclic.

Key words: nature philosophy, mithology, zoo- and botanomorph methaphora, cycle, saint Woman.

Образна система збірки В. Затулівітра «Пам'ять глини» основа її поетики. Експерименти поета з верлібром та вільним віршем давали можливість широкого використання метафори та символу. Образне нагромадження як засіб кіноматогографізму рефлексує низкою асоціацій та алюзій. Перший натурфілософський образ – глини – з'являється вже у назві збірки. Цей матеріал від самого початку був особливо важливим для В.Затулівітра і використовувався поетом протягом усієї творчості. Глина в багатьох народів є основою концепції світобудови. Традиційно її символічність пов'язана з етнологічним та міфологічним світобаченням українців. За прадавніми віруваннями, «глина наділялася універсальною магичною силою, що захищала людину як за життя, так і після смерті» [Кафарський 2006: 279]. Вважалося, що «людина була створена Богом, що часто поставав у вигляді першого гончаря, з глини (землі)». Глина була захисним матеріалом і символізувала родючість. Окрім того, вона – один із першоелементів світу. «Пам'ять глини» – метафора-уособлення світових знань і законів. Тому цей концепт неодноразово постає в поезіях збірки. У вірші «Як здалеку іти до нас воді!» після розгортання події В.Затулівітер виводить підсумок основної думки у вигляді звертання до глини й води – основних елементів життя: «О глино й водо, / радощі ваші скромні й тихі, / болі – терплячі й горді!» Строфа із трьох рядків за внутрішніми характеристиками нагадує хайку: зображенням природи в теперішньому часі, емоційною сконцентрованістю, філософським змістом і простотою викладу. Глина й вода бережуть історичну пам'ять всього суцього. Вони основні природні рушії життя. Арсенал натурфілософської образності – в зоо- та ботаноморфній метафориці збірки. Образи флори та фауни українського ареалу поширення зумовлюють національний колорит лірики. Показовою є поезія «Верес зацвів». У вірші темпоральні характеристики визначені зоо- та ботаноморфними метафоричними згущеннями. Поряд із живністю постають часові ознаки ночі, ранку, цього року (сьоголітки), вчорашнього дня, пізнього цвітіння і т. д.

Пізній верес, приморозок та отава вказують на те, що події відбуваються у вересні, позначеному прохолодною

погодою. Це час сузір'я Діви, яке, за релігійними уявленнями, символізує Діву Марію. Давнім астрологічним знаком сузір'я Діви вважають змінену букву «М». У світових релігіях ця літера – початкова в іменах божественних матерів («мати Адоніса – Миру (Венера), мати Будди – Майя» [Релігія. Електронний ресурс]. Розглядуване сузір'я «зображує Діву з колоссям в руці», що означає серпень і вересень – час жнив.

Якщо звернутися до символіки трипільської культури, алюзії збережено. Крильце, серп, колінчастий промінь мають подібну форму – напівкруглу: «...тільки одне якесь немудре *крильце* / пригорнулось тупим *серпом* / до сухого *колінчастого* променя» [Затуливітер 1984: 107]. Є й порівняння небесного тіла з конем – за формою: відбитків копит із місяцем-молодиком: ««...густі відбитки копит – / півкруглі, як молодик» [Затуливітер 1984: 107].

Серед сакральних і магічних символів трипільської доби «дуги, сегменти подібні до серпика частини кола відтворюють образ Місячної богині» [Релігія. Електронний ресурс]. У поезії так чи інакше зіштовхуєшся із символічними алюзіями на Божественну Жінку. Недарма виникає й начебто недотична вставна конструкція, пов'язана саме з формою півкола: «(Чи слід поцілунку?..)» [Затуливітер 1984: 107].

У кінці поезії теж з'являється образ жіночого роду — овдовілої бджоли, який порівнюється з пізно зацвілим неплідним вересом. Мед, за біблійними оповідями, – символ чистоти та Божого слова. Цього року його не вистачає.

Часовий перехід від «нічних» курчат до «вранішніх» півнів – ще одна ознака початку осені: «На репаних пастушиних литках / уже відсюрчали *нічні курчата*». «*Вранішній* хмиз у грубках / підпалюють гребенями полум'яні півники-сьоголітки» [Затуливітер 1984: 107].

Півень – один із найпопулярніших персонажів народних казок та обрядів, «важливу роль відігравав він у давнину як жертвна тварина і як символ сонця, в переносному значенні — всього світлого й доброго» [Булашев 1993: 350]. Ранковим співом півень благословляє на новий день, а за деякими легендами, на гарну погоду. Але в поезії півні не співають, а готують до подальших холодів.

Ластівка – теж птах благословенний, і не лише у українців. Наприклад, «у Чехії та Німеччині вона зветься «пташкою Божої Матері» [Булашев 1993: 355]. За деякими народними уявленнями, «ластівки не відлітають на теплі води, у вирій, а зчеплюються лапками одна за одну, утворюючи довгу вервечку, і, за якусь провину, замерзають на цілу зиму у воді» [Булашев 1993: 355]. Такі ланцюги зчеплених пташок формою мають нагадувати гілки берези, і саме за цією подібністю відбувається порівняння: «а з берези ще вчора / осипались останні ластівки...» [Затуливітер 1984: 107].

Отже, загальна осіння тональність поезії «Верес зацвів» зумовлена введенням символічних образів флори та фауни. Прочитання вірша через традиційне народне та релігійне трактування розкриває глибинне сприйняття осені, позначеної не лише відходом від часової циклічності (втратою врожайності і ранніми холодами), а й ламанням звичних устоїв. Перспективи буття розкриваються з перших рядків: «Верес зацвів, / холодно, скупко зацвів / суворим цвітом душі» [Затуливітер 1984: 107].

Стан природи та оточення зумовлює екзистенційну меланхолійність. Такий зв'язок зовнішнього світу й людини – міфологічний мотив поезії. Міфологізм підтримується образом жінки як господині під час врожаїв. Тлумачення часової циклічності, зв'язку природи й людини дискрибуються натурфілософськими метафорами, епітетами, порівняннями, алузіями, плеоназмами.

Зазначені символічні одиниці флори та фауни В. Затуливітер широко використовує протягом збірки «Пам'ять глини». Наприклад, ластівка, як благословенний птах, виступає символом любові у поезії «Шовкова ластівка любові», отримуючи пестливий епітет. Ця пташка – оберіг сімейного затишку, і «якщо ластівка в'є під чиєюсь оселею гніздо, то це передвіщає щастя тій родині» [Булашев 1993: 354]. Сивий воронько у цьому вірші вже уособлює романтизований за часів козацтва образ помічника та друга закоханого парубка: «Сивий воронько везе до села / гарбу снопів...» [Затуливітер 1984: 150]; «А коник / раз у раз зупиняється, / довго й солодко п'є / росяні джерельця / ласкавих. Як подорожник, / дівочих слідів» [Затуливітер 1984: 150]. Колоски в поезії єднають людину з навколишнім світом: «...що колоски остюками / зачіпають об

гіллясті сузір'я / і обсипають мене, піднебесного, / зернистими метеорами» [Затулівітер 1984: 150].

Система натурфілософських образів збірки «Пам'ять глини» В. Затулівітра глибоко символічна. Серед найвагоміших природних складових – глина, що в світовій міфології відіграє роль фундаменту в концепції світобудови, є одним із першоелементів. Однак арсенал природної символіки – переважно образи флори та фауни. Вони неоднозначні і отримують нові семантичні відтінки залежно від контексту поезії. Джерела символіки збірки – релігія та народні уявлення. Загальна натурфілософська концепція лірики – відтворення міфологічної картини світобудови, де людина невіддільна від природи і де постає чітка картина циклічності часу, традиційної змінності.

Література: Булашев 1993: Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях / Булашев Г. О. — К. : Фірма «Довіра», 1993. – 414 с.; Бусел 2007: Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Бусел В.Т. – К.: Перун, 2007. – 1736 с.; Затулівітер В. Пам'ять глини : [збірка поезій] / Володимир Затулівітер. – К.: Радянський письменник, 1984. – 182 с.; Кафарський 2006: Кафарський В. І. Етнологія. Підручник / В. Кафарський, Б. Савчук. — К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 432 с.

1. Релігія. Церква. Секти. Форум газети «Персонал Плюс» [Електронний ресурс / Релігія. Церква. Секти. — Режим доступу до джерела: http://www.personal-plus.net/forum/read.php?1,6871,23427](http://www.personal-plus.net/forum/read.php?1,6871,23427)

2. [Сакральні та магічні символи. Приватний сайт \[Електронний ресурс / Сакральні та магічні символи. — Режим доступу до джерела: http://www.bogdan-personal.com.ua/simvolka-zhesti-obrazi-v-triplskj-kultur/52-sakralni-ta-magichni-simvoli.html\]](http://www.bogdan-personal.com.ua/simvolka-zhesti-obrazi-v-triplskj-kultur/52-sakralni-ta-magichni-simvoli.html)